

До Председателя на Научното жури
по конкурс за „професор“
към катедра „География на туризма“
при СУ „Св. Кл. Охридски“

РЕЦЕНЗИЯ

От проф. д-р Галина Кръстева Рашкова, член на научното жури съгласно заповед на Ректора на СУ „Св. Кл. Охридски“ № РД 38-80/9.02.2023

Относно: конкурс за професор по професионално направление 3.9. Туризъм (Туристически ресурси и туристическо странознание), обявен в ДВ бр.100 от 16.12.2022 г.

Уважаема г-жо Председател,
Уважаеми членове на Научното жури,

Изготвената рецензия е в съответствие с изискванията на Закона за развитие на академичния състав на Република България (ЗРАСРБ), Правилника за неговото прилагане (ППЗРАСРБ), Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в СУ „Св. Кл. Охридски“ и препоръчителните критерии на ГГФ. Процедурните изисквания за заемане на академичната длъжност „професор“ в СУ „Св. Кл. Охридски“ са спазени.

1. Данни за конкурса и представяне на кандидата

Във връзка с обявения конкурс за професор по професионално направление 3.9. Туризъм (Туристически ресурси и туристическо странознание), обявен в ДВ бр. 100 от 16.12.2022 г. документи за участие е подала доц. д-р Вера Кирилова Николова, която е единствен кандидат в процедурата. Доц. д-р Вера Кирилова Николова е редовен преподавател в катедра „География на туризма“ в Геолого-географския факултет на СУ „Св. Кл. Охридски“.

Висшето си образование, магистърска степен (специализация по география на стопанските отрасли и комплекси), Вера Кирилова Николова завършва през 1990 г. в СУ „Св. Климент Охридски“. През 2007 г. в СУ защитава дисертация на тема „Културни традиции и религиозна обредност – ресурс за развитие на културния туризъм в Смолянска туристическа дестинация“ и придобива образователната и научната степен „доктор“ по научна специалност „География на рекреацията и туризма“.

Доц. д-р Вера Кирилова Николова има богат професионален опит в редица направления: дългогодишна преподавателска и научна дейност в сферата на туризма; приложни изследвания свързани с развитието на туризма на регионално и локално равнище; проучвания на специализирани видове туризъм; обучения на кадри в туризма с разработени програми; практическо обучение по туризъм на

бакалаври и магистри чрез организирани и провеждани от нея теренни практики, програми и стажове, и др.

Преподавателската кариера в сферата на образованието Вера Николова започва от 1991 г. (като учителка); от 1995 г. до 2011 г. последователно е асистент, старши и главен асистент в катедра „Туризм и икономика” и катедра „Стопански науки” в ПУ „Паисий Хилендарски”, филиал Смолян. Била е хоноруван преподавател в ВУАРП Пазарджик, в Европейски колеж по икономика и управление и в ПУ „Паисий Хилендарски”.

От 2011 г. е главен асистент в катедра „География на туризма” в ГГФ на СУ „Св. Кл. Охридски”, а от 2014 г. и понастоящем заема академичната длъжност доцент по професионално направление 3.9 Туризм (Туристически ресурси и туристическо странознание).

2.Обща оценка на учебно-преподавателската работа на кандидата

Съгласно чл.122, ал.2 от ЗРАСРБ от приложените справки (15.2) учебната натовареност на доц. д-р Вера Кирилова Николова е следната.

В бакалавърската степен общо 150 часа (л+у) по следните дисциплини: Туристически ресурси, Развитие и актуални проблеми на туризма в България, Световни туристически региони и дестинации (задължителни) и Специализирани видове туризм (избираема).

В магистърската степен натовареността е 90 часа по следните дисциплини: Туристически ресурси, Разработване на туристически продукти и атракции (задължителни) и Световни туристически региони (избираема).

В документацията (15.1) е приложена и справка от Учебен отдел на СУ, от която е видно, че за периода 2017 г. - 2021 г. средната учебна натовареност на доц. Вера Кирилова Николова надхвърля изисваната от Университета натовареност.

За периода 2014 г.-2021 г. доц. Вера Кирилова Николова е реализирала научно ръководство на 33 дипломанти и научно ръководство на трима докторанти (2014 г.- 2021 г), от които един успешно защитил се, а останалите са в процес на защита (15.3; 15.4). В изискваната за конкурса за професор документация (15.5) става ясно, че доц. д-р Вера Кирилова Николова за периода 2015 г.-2022 г. участва с доклади в 18 национални и международни конференции.

3.Изпълнение на задължителните и на препоръчителните изисквания

3.1 Кандидатката в конкурса Вера Николова е доктор по научна специалност География на рекреацията и туризма.

3.2 Вера Кирилова Николова е доцент в професионално направление 3.9.Туризм.

3.3 От справка №12 в представената документация е видно, че по чл.2б от ЗРАСРБ минималните изисквания по показатели и групи са спазени.

3.4 Цитиранията на научните разработки на доц. д-р Вера Кирилова Николова носят 305 точки.

3.5 Доц. д-р Вера Кирилова Николова има участия в 12 научни проекта.

3.6 Има голям брой научни ръководства на дипломанти и успешно защитил докторант.

3.7 Доц. д- Вера Кирилова Николова има изискваната учебна натовареност в бакалавърската и магистърската степени на обучение в СУ "Св. Климент Охридски".

Изнесеното дотук позволява да се направи заключението, че доц. д-р Вера Кирилова Николова е изпълнила всички препоръчителни и задължителни изисквания на ЗРАСРБ и съществуващите правилници за неговото прилагане.

4. Анализ на представените научни трудове за конкурса за професор

Декларирам, че нямам съвместни публикации с кандидата в конкурса доц. д-р Вера Кирилова Николова, което е гаранция за обективността на представената рецензия.

Информацията за научните публикации присъства, в представената документация за конкурса за професор, като справка, изготвена по показатели в списъка за НАЦИД (24 бр.), както и други публикации (7 бр.), невключени в този списък. По-конкретно доц. д-р Вера Кирилова Николова участва с монография (хабилитационен труд); втора монография в съавторство, приета за отпечатване; статии и доклади в реферирани и индексирани издания (1 бр.); отпечатани статии и доклади в нереперирани списания с научно рецензиране (12 бр.); студии в нереперирани списания с научно рецензиране (5 бр.); глава от колективна монография (3 бр.); университетски учебник (1 бр.); 7 бр. публикации, невключени в списъка за НАЦИД.

За съвместните с други автори научни публикации **има разделителни протоколи**, които показват конкретното участие на кандидатката доц. д-р Вера Кирилова Николова за научното звание "професор".

4.1 Безспорен интерес със своята значимост предизвиква монографията " Между културата и туризма: туристическите атракции, основани на културното наследство" (В.3.1).

Монографията включва актуалните проблеми, свързани с нарастващия интерес на туристите към културния туризъм и едновременно с развитието му разширяването на възможностите на местните общности за устойчиво социално-културно и финансово-икономическо развитие. В контекста на тази тенденция в научния труд се подлага на анализ взаимовръзката между културното наследство и туристическите атракции с акцент върху подходите към тяхната класификация.

В резултат на изследванията (методологията включва преглед на научната литература, теренни проучвания и интервюта) е предложена типология на туристическите атракции базирани на културното наследство, която е приемлива за заинтересованите субекти. Монографията има както теоретичен, така и практически принос, която я прави актуална в съвременните условия.

4.2 „Кулинарният туризъм в България между локалното и националното” (Г.4.1) е съвместна монография на кандидатката, в

написването на която доц. д-р Вера Кирилова Николова има значителен превес според разделителния протокол в представената за конкурса документация.

Акцентът в монографията е изследването на традиционния кулинарен туризъм като част от културното наследство и неговото място и роля за развитието на туризма и по-конкретно превръщането на кулинарното наследство в емблема на къщи за гости и малки семейни хотели наред с предлаганата от тях етнографска обстановка, традиционна фолклорна музика и гостоприемство. Като са използвани методите на анализа на вторичните източници на информация и структурираните интервюта, авторът подчертава важността на кулинарния туризъм за преодоляване изолирането на редица области в България, например в Северозападните райони на България, т.е. набляга върху значението на кулинарния туризъм за напредъка в икономическото развитие на местните общности.

Заслуга на автора на монографията доц. д-р Вера Николова е предлагането на модели за развитието на кулинарни дестинации като част от нематериалното културно наследство в България.

В допълнение към разглежданата тематика за кулинарен и креативен туризъм трябва да отбележим задълбоченото изследване на автора в статиите „Използване продуктите на креативната индустрия и развитие на креативния туризъм в България” (Г.7.3), „Кулинарните празници и фестивали в България като културна туристическа атракция” (Г.7.8), и „Заведенията за хранене и развлечения в област Смолян” (Г.9.5) (с акцент върху предлагането и материалната база), в резултат на което са разкрити ролята и перспективите за развитие на креативния и кулинарния туризъм като елементи на нематериалното културно наследство.

4.3 „Типология на атракциите основани на културното наследство в България: теоретични и управленски последици”(показател Г.6.1)

В статията се отбелязва липсата на ясна съгласуваност между информацията в електронния регистър на туристическите атракции (подготвен от Министерството на туризма), която не дава ориентири на местната власт за избора и класификацията на обектите и събитията, от една страна, и от друга страна, за практическата типология на туристическите атракции. Тази информация е необходима за координиране на „Стратегията за развитие на българската култура” и „Плана за развитие на културния туризъм”. В процеса на изследване, с помощта на приложения научен инструментариум, е постигната целта на разработката, а именно предлагането на главните заинтересовани субекти на аргументирана типология на туристическите атракции, конструирани на базата на културното наследство.

Ефективността на предложената типология е тествана с помощта на теренни изследвания, което предполага правилното управление на туристическите атракции, използващи ресурсите на културното наследство и прозрачността на публичното финансиране на тези атракции, т.е. приносът на разработката е не само теоретичен, но и практически.

4.4 Проучванията на доц. д-р Вера Кирилова Николова относно състоянието и перспективите за развитието на туризма на държавно равнище са включени в разработките „Балканските страни като част от туристическия регион Европа” (Г.7.1), „Анализ на чуждестранния опит относно мерките, предприети от публичните власти и бизнеса за преодоляване на кризата от COVID – 19 в туризма и културата” (Г.10.2) и „Кризата от COVID – 19 през погледа на потърпевшите – резултати от анкетно проучване. Възстановяване и развитие” (Г.10.3).

Двете глави от монографиите отнасящи се до COVID – 19 се отличават със своята актуалност.

В монографията „Анализ на чуждестранния опит относно мерките, предприети от публичните власти и бизнеса за преодоляване на кризата от COVID – 19 в туризма и културата” (Г.10.2) в резултат на използвания сравнителен анализ са разгледани националният модел и политиките в други държави за преодоляване на кризата. В процеса на изследване са отчетени отличителните особености на отделните страни и възможностите на пострадалите държави за елиминиране на отрицателните резултати от кризата. Приносен характер има собственото проучване на информацията за кризата в резултат на пандемията, нейните последици, класификацията на мерките за преодоляването ѝ в наблюдаваните страни.

Във втората монография (Г.10.3) е приложен обратният подход при разглеждане на кризата COVID – 19 и справянето с нея, а именно проучено е мнението на потърпевшите субекти чрез тяхното анкетиране. Различните оценки на анкетираните са обобщени и засягат конкретни препоръки към публичните власти, предпочитани мерки и разнообразни предлагани инициативи в сферата на културата и на туризма по време и след преминаването на пандемията.

4.5 Разработки, свързани с условията и ресурсите за предлагането и търсенето на туристически продукти и в частност на продуктите на културния туризъм.

Предлагането на локално равнище на туристически продукти с акцент върху културния туризъм и нематериалното културно наследство са разгледани от доц. д-р Вера Кирилова Николова в статиите „ Влияния на инфраструктурата на Смолянска област върху развитието на туризма” (Г.7.4); „Ресурси за развитие на устойчив туризъм в западнородопските общини Девин, Доспат, Борино и Брацигово”(Г.7.6); „Усвояване на материалното културно наследство в Смолянска община за нуждите на културния туризъм. Особенности и проблеми. (Г.7.7); ”Събитийният туризъм в планинските райони на България” (Г.7.11).

Изследователският интерес в тези статии е както следва:

-състоянието и подобряването качеството на инфраструктурата като необходимо условие за провеждане на туристическите дейности в Смолянска област;

-анализа на нови туристически продукти и на добри практики за преодоляване на сезонния характер на туризма в разглежданите райони и едновременно за опазване на чиста околна среда;

-изследването на обектите на културното наследство и на недвижимите културни ценности в Община Смолян като ресурси за развитие на туризма;

-анализ на събитийните прояви като туристически атракции и техния потенциал за реализиране на целогодишен туризъм и като алтернатива за развитието и на планински селища.

Заслужено отбелязваме и научните интереси и изследвания на доц. Вера Кирилова Николова на национално и локално равнище в разработките „Туристическо търсене на атракциите, основани на културното наследство в община Велико Търново” (Г.7.9); „Профил на посетителите на атракции, основани на културното наследство в България” (Г.7.10); „Качествено изследване на местното туристическо развитие чрез интервюта с ключови информатори на примера на София” (Г.9.1) и „Римско археологическо наследство и нагласите за включването му в туристически продукт в областите Монтана, Враца и Видин” (Г.9.2).

Акцентите в тези разработки са в следните насоки:

-проучване търсенето на обектите и на туристическите атракции на основата на културното наследство, количествено оценяване на търсенето и определяне степените на удовлетвореност на туристите от предлаганите туристически услуги във Велико Търново;

-с помощта на анализ на научната литература, на проведените интервюта, анкети и направените оценки е представена обоснована сегментация на туристите (668 туриста в 30 обекта) по социално-демографски и други характеристики и е разработена типология на потребителите на продуктите, структурирани и предлагани на базата на културното наследство;

-изследване на различните туристически сектори в София чрез интервюта и като резултат са направени научно обосновани заключения за ръста на чуждестранните посетители и благоприятното влияние на външните фактори за ръста и диверсификацията на международния пазар, и са очертани мерки за преодоляването на вътрешните проблеми пред туризма в столицата;

-чрез теренни изследвания са проучени възможностите за използване на римското археологическо наследство и включването му в туристическото предлагане и потребление и едновременно с това за преодоляване на изолираността и стопанско-икономическата изостаналост на анализиранияте райони.

5. Научни и научно-приложни приноси

Като обобщение на основата на прегледа и анализа на представените трудове (т.4 от рецензията) към научните приноси на доц. д-р Вера Кирилова Николова прибавям и научно-приложен принос.

5.1. Изследване на ресурсите, степените на развитие, проблеми за разрешаване и възможностите в перспектива за усъвършенстване на специализираните видове туризъм.

Основният акцент в проучванията на доц. д-р Вера Кирилова Николова е към културния, кулинарния и еко-туризма (В.3.1), (Г.6.1), (Г.7.3), (Г.7.7), (Г.7.9), (Г.7.10).

Конкретните приноси в посочените трудове са:

- задълбочени анализи на природните и антропогенните фактори и условията за развитие на специализираните видове туризъм;

-изследвано е временното състояние и са посочени проблемите в разглежданите райони и дестинации;

-обоснована е взаимовръзката между материалното и нематериалното културно наследство и туризма и в частност връзката с предлаганите туристически атракции на туристите;

-представена е аргументирана класификация на туристическите атракции, която е апробирана и в перспектива може да подпомага ефективността в работата на юридическите субекти в частта по-пълното усвояване на ресурсите и задоволяване на туристическото търсене;

-предложени са модели за развитието на кулинарни дестинации като част от нематериалното културно наследство.

На основата на използвания системен подход и на богатия методически инструментариум – от камерални до теренни и анкетни проучвания – са изведени не само определени заключения, но са предложени типология на туристическите атракции, базирани на културното наследство и модели за усвояване и адекватно управление както на природните ресурси, така също и на ресурсите на материалното и нематериалното културно наследство.

Посочен е и мултипликационния ефект на специализираните видове туризъм-паралелно с тяхното развитие се увеличават възможностите и перспективите на местните общности за устойчиво социално-културно и финансово-икономическо развитие.

5.2.Проучване на търсенето и предлагането на специализираните видове туризъм на локално, регионално и национално равнище.

Достойнствата на трудовете по тази тема (Г.7.1), (Г.7.4), (Г.7.6), (Г.7.7), (Г.7.9), (Г.7.10), (Г.7.11), (Г.9.1), (Г.9.2), (Г.9.5), (Г.10.2),(Г.10.3) са:

-проучен и обобщен е опитът на местно, национално и междудържавно равнище на условията на туристическото предлагане и търсене;

-анализирани са същността и равнището на предлагане на обектите на културното наследство, на недвижимите културни ценности и на събитийните прояви като туристически атракции за преодоляване на сезонни характер на туризма и вариант за развитието на планински селища;

-изследвани и предложени са нови продукти на специализираните видове туризъм и управленски практики за опазване на околната среда и провеждане на целогодишен туризъм в разглежданите райони;

-направено е количествено оценяване на търсенето и са определени степените на удовлетвореност на туристите от предлаганите туристически услуги на местно равнище;

-представена е обоснована сегментация на туристите по социално-демографски характеристики и е разработена типология на потребителите на продуктите, структурирани и предлагани на базата на културното наследство;

-предложени са аргументирани стандартизирани подходи за работа под формата на схеми и модели на развитие, както на специализираните видове, така и на традиционни форми на туризъм;

-предоставени са научно обосновани иновативни начини за управление на туризма, за балансиране търсенето и предлагането и за постигане на ефективност на туристическия пазар;

- извършен е сравнителен анализ на националния модел и на политиките на други държави за преодоляване на кризата COVID – 19, изследвани са отрицателните последици от кризата и мерките на национално равнище за тяхното преодоляване;

-проучено е мнението на потърпевшите субекти от кризата, техните оценки са обобщени и са представени конкретни им препоръки към публичните власти.

5.3.Освен научен, приложен принос имат трудовете: „Участие в реални изследователски проекти като стимул за студентите по туризъм” (Г.7.5); „Класификация на заетите в туристически атракции, основани на културно-историческото наследство – състояние и проблеми” (Г.9.3); „Производственият стаж в обучението по туризъм в Софийския университет Св. „Кл. Охридски” (Г.9.4) и учебникът „Гостоприемство в туристическата индустрия” (Е 20.1).

Практическият принос има двупосочен ефект както върху студентите, така също и в посока обогатяване съдържанието на учебните дисциплини и методиката на преподаване на преподавателите, и накратко може да обобщим по следния начин:

-създаване на екипи от студенти и преподаватели за изпълнение на реален проект в сферата на круизния туризъм и постигнатият резултат (не само с научен характер), подпомага практическата подготовка на бакалаврите свързана с подбора и използването на първична информация, и прилагането на специфични маркетингови изследвания и техники на анкетните проучвания (Г.7.5);

-на основата на проведено изследване на равнището на образование и квалификация на персонала, ангажиран в туристическите атракции са представени конкретни идеи и програми за преодоляване на пропуските и недостатъците в обучението и подготовката на този персонал (Г.9.3);

-обхватен (за 20 годишен период) количествен и качествен анализ и оценка на опита на преподавателите от катедра „География на туризма” в организацията и реализирането на производствените стажове на студентите като са отчетени мненията и препоръките както на бакалаврите, така и на работодателите (Г.9.4);

-учебникът (в частите, написани от доц. Вера Николова) е теоретично обобщение на обредната система на България, празниците, фолклорът и кулинарното изкуство, включени като ресурси на специализираните видове туризъм на основата на материалното и нематериалното културно наследство (Е.20.1).

Посочените разработки дават възможност на обучаваните да получат и обогатят знанията и компетенциите си по планирането, организацията и контрола на туристическите дейности и да ги прилагат реално в трудовата си дейност.

6.Критични бележки и въпроси.

Опитът и компетенциите в изследователската сфера и в преподавателската работа на доц. д-р Вера Кирилова Николова не дават основания за критични забележки.

Въпросът ми към доц. д-р Вера Николова е следния: коя най-пълна и точна класификация на видовете туризъм споделяте Вие и предвид съдържанието на понятието „креативност” може ли да приемем като вид туризъм т.нар. креативен туризъм? Ако да, какви са основанията?

7.Лични впечатления

Доц. д-р Вера Кирилова Николова е организирана в своята работа, и много отговорна по отношение на професионални си задължения. Внимателна, толерантна и етична е в отношенията си с колегите от катедрата, факултета и други висши учебни заведения, ползва се с авторитет и уважение сред научната общност, бакалаврите и магистрите със своите изследователски, преподавателски, педагогически и чисто човешки качества.

8.Заклучение

Потвърждавам, че кандидатката в конкурса доц. д-р Вера Кирилова Николова изцяло отговаря на задължителните изисквания по ЗРАСРБ и на Правилника за условията и реда за заемане на академичната длъжност „професор” в СУ „Св. Климент Охридски”.

Изпълнила е допълнителните изисквания за заемане на академичната длъжност „професор” в СУ „Св. Климент Охридски” съгласно ЗРАСРБ и ППЗРАСРБ, и препоръчителните критерии на Геолого-географския факултет за академичната длъжност „професор”.

Притежава безспорни достойнства като преподавател и изследовател с доказани приноси в научната специалност на конкурса.

Ясно и еднозначно заявявам своята положителна оценка „ЗА” единствения участник в конкурса за професор. С пълна убеденост гласувам доц. д-р Вера Кирилова Николова да бъде избрана и заеме академичната длъжност „професор”, по професионално направление 3.9. Туризъм (Туристически ресурси и туристическо странознание), в катедра „География на туризма” към Геолого-географски факултет на СУ „Св. Климент Охридски”.

София, 21.03.2023 г.

Изготвил рецензията:
(проф. д-р Галина Рашкова)